

saját kezűleg és munkatársai segédelmével fa-dúcokba metszett és kinyomtatott VARGA Nándor Lajos. Bp., a szerző kiadása, 1942. 443 l.

Tíz írás a nyomdászatról. Bp., Hungária, 1943. 217 l.

Ebben a csoportban is van két kötet, amelyek elolvasásakor Zolnay fontosnak érezte a szerző gondolatainak kiemelését a fentebb már ismertetett módon: ceruzával írt oldalszámok felsorolása a hátsó kötésbelsőn és ceruzavonások a lapszélén a megfelelő oldalakon. Mindkét munka⁴⁴ Szana Tamás⁴⁵ tollából született, Zolnay figyelmét főleg a könygyűjtőkkel-könyvgyűjtéssel kapcsolatos megállapításai keltették fel. A könyv történetét taglaló 1888-as munka VI., a könyvek kötésével foglalkozó fejezetében Szana Szent Jeromos panaszát idézi, Zolnay pedig fontosnak tartja kijelölni a lap szélén az idézetet:

„A harmadik és negyedik században már oly fényűzést fejtettek ki a könyvkedvelők, hogy szent Jeromos fájdalmasan kénytelen panaszolni: »a könyvek drága-kövektől csillognak, s a meztelen Krisztus meghal a templomok ajtaja előtt.«”⁴⁶

HANGODI ÁGNES

Az Athenaeum, a Nova és a Dante kétpengős regényei. A 20. század harmincas éveiben volt egy kiadványtípus, amelyet az ármegjelölése alapján kétpengős könyveknek neveztek, s amelyeket a korabeli cikkek, tanulmányok gyakran emlegetnek. Pl. Fábíán István a gimnazisták olvasmányairól szóló tanulmányában ezeket olvashatjuk:

„Ebben a korban kezdenek szerepelni a különböző kiadásban, de egységes szelvényben megírt kétpengős regények. Lehet, hogy a kiadók tervei közt nem szerepel a kamaszok erotikus vágyának kielégítése, de a diákok erre használják fel ezeket a regényeket. Különösen Vicki Baum népszerű, akinek nevét a jól ismert kamaszvihogással szokták emlegetni. Ezek a könyvek és a detektívregények adják mindvégig a nagy átlag olvasmányainak alaprétegét.”¹

Kenyeres Imre ugyanebben az évben az egyetemisták olvasási szokásairól írva, többek között a következőket mondja:

„Legnagyobb részüket az irodalom továbbfejlődése nem érdeklí s ezért minden újabb irodalmi jelenség közömbös előttük. Van ugyan egy típus, amely a divatos, új regényeket forgatja, de ez az irodalomban csak időtöltő eszközt keres és az irodalmi igényesség legprimitívebb megnyilvánulásaként olvassa, ami elébe kerül. A problémát,

⁴⁴ SZANA Tamás: *A könyv régen és most.* Bp., Hornyánszky, 1888. 113 l.; Uő: *Egy amateur naplójából.* Bp., Athenaeum, 1899. 183 l.

⁴⁵ 1844–1908., szerkesztő (*Hazánk, Szépirodalmi Közöny, Figyelő, Regélő, Koszorú, Fővárosi Lapok*), kritikus, művészettörténész. A debreceni református kollégiumban tanult, 1867-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1876 és 1906 között a Petőfi Társaság alapító főtitkára, 1901-től az Uránia Színház igazgatója. Az Akadémiával és a Kisfaludy Társasággal szemben kialakult irodalmi ellenzék tagja. Érdemeket szerzett a magyar irodalom és képzőművészet külföldi, és a fiatalabb magyar elbeszélők (Bródy, Godzsú, Mikszáth, Rákosi) hazai népszerűsítésében. A kilencvenes évektől érdeklődése a képzőművészet felé fordult. L. ÜMIL III. P–Zs. Bp., Akadémiai K., 1994. 1895.

⁴⁶ SZANA: *i. m.* 1888. 66.

¹ FÁBIÁN István: *Gimnazisták olvasmányai.* = Magyar Szemle 1936. (26. köt.) 196.

az analízist, egy-egy új világgép fölvezetését unalmasnak találja, viszont Pitigrilli, Ursula Parrott, a kétpengős regények legállandóbb olvasmányai ...”²

Ego (Rózsavölgyiné Fried Margit) egy cikkében „két jóképű, jólöltözött fiatal lány” HÉV-en hallott beszélgetését írja le – valójában inkább az író véleménye és szavai ezek. Azokról a regényekről folyik a szó, amelyekben a korabeli modern lányok életét és életérzését mutatják be. Az „intelligensebb”, aki idegen nyelveken is olvas, úgy véli, hogy a „regényhősnő igazi kötelessége: hogy érdekes legyen és irodalmi szempontból is: éljen”. Magyar példaként Bródy Lili *Manci* című regényét hozza fel. A másik lány, „a kevésbé intelligens”, csak magyarul olvas, tehát csak azt, amit a „könyvkiadó urak kiválasztanak” számára. Ő Erich Kästner *Fabian* című művét, illetve Evadne Price *Éva 1933* című regényét említi.³ Az „intelligens” erre a következő megjegyzést teszi:

„Tudod mi a szerencséd ezeknek a szerintem unalmas pikáns könyveknek? Az, hogy a mi fordítóink olyan sok szellemet, ötletet visznek bele a munkájukba. Bálint György, Tábori Pál, Rónay Mária, Hatvany Lili megajándékozták Loosékat⁴ de még Sinclair Lewist is a maguk felszabadult bátor emberségével és keserű-gúnyos vidámságával és így aztán a regények stílusa élőbb, mint a regények alakjai.”⁵

A „kevesbé intelligens” lány bevallja, hogy nem nagyon érti társnője fejtegetéseit, és a következőket mondja:

„... én megelégszem a kétpengős könyvvel, amelyet valamelyik ismerősöm megvesz, kölcsönad, – és gyorsan felfalom. Nincsenek igényeim és senkisem kívánja, hogy igényeim legyenek. A kiadó urak inkább még nívótlanabbnak hisznek, mint amilyen vagyok, – és nem kívánják tőlem, hogy szellemileg ágaskodjak. Leszállnak hozzám és a legjobb írókat szerződtetik, hogy engem, a lebecsült közönséget szépen csomagolt olcsó, tetszetős külföldi saison-áruval kiszolgáljanak.”

Önmagában ez a három cikk is jól mutatja, hogy abban az időben a „kétpengős könyv” kifejezés fogalom volt. A kortársak nem magyarázzák ennek mibenlétét, mindenki által ismertnek veszik ezt a regénytípust. De vajon mik is voltak valójában a kétpengősök, hogyan keletkeztek, és mely kiadók adták ki ezeket?

Kiindulásként nézzük meg mit írt Kemény István 1933 elején a magyar könyvkiadásról szóló cikkében:

„Kezdetben voltak a szörnyen drága könyvek. [...] egy esztendővel ezelőtt nagy reklámhadjárat kapcsán megindult a kétpengős könyvek sorozata [...] mindenki előre sejtette azt is, ami azután matematikai pontossággal bekövetkezett: a magyar közönség minden könyvet, amelynek ára két pengőnél magasabb volt, idegenkedéssel fogadott. Könyvkereskedők mondják, hogy a kétpengős sorozat katasztrófát jelentett üzletük számára, mert ettől kezdve úgyszólván lehetetlen bármilyen könyvet eladni. Mert a közönséget nehéz meggyőzni. Hogyan kerülhet – mondják – 6,80

² KENYERES Imre: *Egyetemi hallgatók olvasmányai*. = Magyar Szemle 1936. (28. köt.) 202.

³ Vagyis a címben jelzett mindhárom kiadó egy-egy kétpengőse említésre kerül.

⁴ Anita Loos, a *Szókék előnyben* című könyv szerzője.

⁵ [RÓZSAVÖLGYINÉ FRIED Margit] ego: „*Unom már a pikáns regényeket*” = *Literatura* 1933 október, XLII.

12

PESTI NAPLÓ

Vasárnap

URSULA PARROTT

tegnap megjelent az új kétpengős regény

Szabod a csok

Athenaeum

pengőbe az új Zweig – füzve, amikor – bocsánat a hasonlatért – két pengőbe kerül Ursula Parrott – kötve?”⁶

Hogy mennyire volt „katasztrófa” ezek kiadása, az kétséges, de ebből a pár sorból kivehető a kétpengős könyvek valamennyi jellemző tulajdonsága: az ár a kötött példányokra volt érvényes, tehát a könyv valóban olcsó volt; az említett írók (Ursula Parrott, Vicki Baum stb.) neve pedig arra utal, hogy a sorozat főleg a divatos nyugati bestsellereket prezentálta, amelyek olvasását a fenti cikkek írói nem tartották pozitívumnak.

Az utókornak azonban nincs könnyű dolga a további adatok megszerzésénél. A „kétpengős” megjelölés nem mindig takar valódi sorozatot: a kötetekben nem található sorozatcím, s így a korszakot feldolgozó *Magyar Könyvészet* sem említi meg. S mivel a könyvek árát sem közli, ilyen esetekben az egyes kötetek összetartozása elsikkad. A sorozatok rekonstrukciója tehát főleg kiadói reklámokból, hírlapi adatok alapján történhet.

Az effajta könyvek kiadására vonatkozóan egyébként Kemény István egy másik cikkében a következő újabb adatokat említi meg:

„... a kétpengős könyvek is csak úgy teremthettek meg, hogy a kiadónak hatalmasan berendezett nyomda állt rendelkezésére, amely a foglalkoztatás hiányának idején úgynevezett kitöltőmunkával állítja elő ezeket a könyveket. Egyéb körülmények között semilyen kiadó és semilyen nyomdai szervezet ezt a munkát el nem végzhette volna; sőt még így – a rendelkezésre álló nyomdai szervezet és a korlátlan ingyen reklám mellett – sem mondható túlzottan fényes üzletnek az ilyen kétpengős könyvek forgalombahozatala. A számítás igen egyszerű: a könyvkereskedő 35 százalék engedményt kap, tehát 1,30-at fizet és ezt az összeget még a forgalmiadó, az elkerülhetetlen dubióz-százalék⁷ és a szétküldési költség is terheli.”⁸

*

A cikkben jellemzett kiadó (hatalmas nyomda, korlátlan ingyen reklám) nem lehet más, mint az Athenaeum,⁹ illetve az Est-konzern, amely valóban Magyarország egyik legnagyobb sajtóvállalata volt. Az első kétpengőse 1931 októberében jelent meg, majd utána havonként a boltokba került egy-egy újabb darab. A 18 cm-es, kb. 18–20 íves kötetek piros (illetve ritkábban kék) vászonkötést kaptak, amelynek gerincén alul, keresztben, ezüstfehér alapon a kötés pirosával volt olvasható a szerző és a cím. A borítófedélen kézírást utánozva ugyanezen adatok, valamint a kiadó emblémája voltak láthatók. Az első 12 kötet a következő volt:

Ursula Parrott: *Ex-feleség*. Móricz Zsigmond: *Forr a bor*. Franz Werfel: *Nápolyi testvérek*. Bródy Lili: *Manci*. Vicki Baum: *Helén doktorkisasszony*. Szitnyai Zoltán: *Nincs feltámadás*. Földi Mihály: *Isten országa felé*. André Maurois: *Asszonyok útja*. Frank Arnau: *Halálra ítélem*. Szomory Dezső: *Gyuri*. Zilahy Lajos: *A lélek kialszik*. Sigrid Undset: *Pogány szerelem*.

⁶ KEMÉNY István: *A német könyv válsága – elméletben és a magyar könyv válsága – gyakorlatban*. = *Literatura* 1933. január. 18.

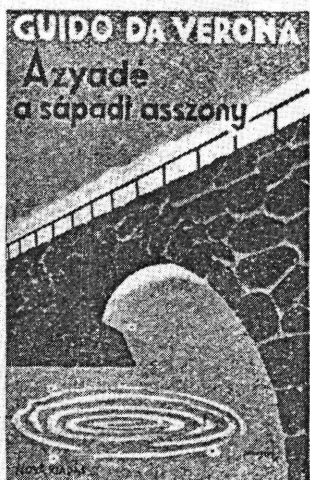
⁷ A be nem hajtható követelésekből származó veszteség.

⁸ [KEMÉNY István] (k.i.): *Irodalmi árpolitika*. = *Literatura* 1933. február. 58.

⁹ A kiadó történetét feldolgozta KISS István: *Az Athenaeum könyvkiadó története és szerepe a magyar irodalomban*. Bp. 1980. A kétpengősökről viszont kevés szót ejt, egyértelműen mint érdektelen bestseller-sorozatot említi.

NOVA REGÉNYEK

EGÉSZVÁSZON KÖTÉSBEN
HAVONTA EGY ÚJ KÖTET **2** PENGŐ

GUIDO DA VERONA:

AZYADÉ, A SÁPADT ASSZONY

Az olasz kritika egyöntetűen D'Annunzio méltó utódjának tartja ezt a különös, forró lírájú író. A modern asszonyi lélek legalaposabb ismerője Verona, csupa lobogó, finom erotika és az szenvedélyes páthosz amely minden sorát hevíti, az olvasóra is átragad. Új regénye egyik legsikerültebb munkája.

Megjelenik augusztus hó végén

MEGJELENT

FRANZ WERFEL

világhírű regénye

MUSA DAGH NEGYVEN NAPJA

800 oldal, famentes papír

2 díszkötésben

A 12 mű fele magyar szerző munkája, s kb. hat regényt ítélnék névsőbb irodalmi alkotásnak – tehát a sorozat nem is indult rosszul. Mint láttuk, Kemény István szerint nem volt ez túlzottan fényes tüzlet, azonban a fentiek közül legalább hét műről megállapíthatjuk, hogy a példányszáma 30 000 körül járt – abban az időben, amikor a megszokott 3000-es első kiadás teljes elfogyása sikernek számított.

A sorozatban legtöbbször Vicki Baum német író nő nevével találkozhatunk: nyolc könyve jelent meg kétpengősként. Utána az amerikai Ursula Parrott következik négy kötettel, majd Móricz Zsigmond, Földi Mihály és Bródy Lili a sorrend három-három művel. Nem is csoda hát, hogy e két jeles külföldi írónővel, illetve kisebb sikerű magyar kollégánójukkal azonosítják a sorozatot. Bródy Lili szereplése már csak azért sem meglepő, mivel a *Pesti Napló* belső munkatársaként dolgozott (Vészi Margit ajánlására vették fel)¹⁰ Földi Mihály pedig ugyanezen újság nagyhatalmú szerkesztője volt. Nem véletlen tehát az sem, hogy a *Pesti Napló* képes heti mellékletében havonta egész oldalas hirdetésként volt látható a legújabb kétpengős regény címlapja...

Találkozhatunk az Athenaeum kétpengősei között jó néhány színvonalasabb névvel is: kiadták itt François Mauriac, André Maurois, Jack London, Somerset Maugham és Sinclair Lewis egy-egy művét, vagy pl. James Hilton *A két hold völgye* című híres regényét, Déry Tibor fordításában. Mellesleg Krinthy Frigyes is fordított ebben a sorozatban egy Milne-regényt *Micsoda négy nap!*, Szerb Antal pedig egy Rose Macaulay-művet *A két Daisy* címmel.

Megjelent a sorozatban Hunyady Sándor két könyve is. Az 1934 novemberében, a sorozat 38. köteteként megjelenő *Téli sport* című kisregényében (amely a *Családi album* című visszaemlékezésessel egy kötetben jelent meg), azt a kis tréfát engedi meg, hogy a történet főhőse, egy fiatal dolgozó lány a tátrai gyógyüdülésére utazván, szórakozásként egy kétpengős regényt – mi mást – vizsgálgat magával a vonatra, és fél, hogy a határon elveszik tőle, holott még nem olvasta végig...¹¹

Az angliai Pinker irodalmi ügynökség kezdeményezésére 1935-ben nemzetközi regény pályázatot hirdettek különböző országbeli kiadók, Magyarországon az Athenaeum. Minden ország a legnevesebb íróiból álló bíráló bizottság döntése alapján kiküldi a legjobbnak tartott új regényeket Angliába, ahol lefordítják ezeket, és az ottani bizottság választja meg a pályázat világgőztesét. A jutalom tulajdonképpen nem más, mint hogy ezt a regényt valamennyi résztvevő országban ki fogják adni, méghozzá a szokásosnál nagyobb honoráriumkulccsal. Az előzetes számítások szerint ez kb. 4–5000 font, vagyis legalább százezer pengő lehetne. Később azonban inkább húszezer font-ról beszéltek: magyar pénzben mindkettő hallatlanul nagy összeg.

A pályázatot végül Földes Jolán *A halászó macska uccája* című regénye nyerte, amelyet az Athenaeum a kétpengős sorozatban adott ki 1936 októberében (60. kötet). A világhír, az óriási publicitás megtette a magáét: már az első kiadásban húszeszes példányszámmal indítottak, s három év múlva elérte a 8. kiadást (már nem ebben a sorozatban) és az 56 000 példányt. Ugyanakkor pl. Mónus Illés a *Szocializmusban* leszögezi, hogy a „regény a jelentős anyagi siker ellenére is – kitűnő” A Párizsban élő magyar emigráns családról szóló történet szerzője „hamis romantika nélkül állítja elénk az elüldözöttek életét”.¹² Ám a *Nyugat* recenzense ezt nem így látja: „rengeteg szereplője van ennek a regénynek, majdnem mind más nemzetiségű és mind derék ember, még a szélhámosnak is arany szíve van”¹³

Ugyanígy kétpengősként jelent meg a pályázat magyarországi második helyezettje: Passuth László első regénye, az *Eurázia* (64.), 1937 februárjában. Bár ez a könyv természetszerűleg nem volt olyan

¹⁰ N. A.: *Látogatás Bródy Lilinél*. = *Literatura* 1932. március, 398–399.

¹¹ Méghozzá DEVAL, Jacques: *A préda* című művét, amely 1933 áprilisában jelent meg. Nyilván Hunyady ekkor írta a kisregényét.

¹² MÓNUS Illés: *A történelem sodrában*. = *Szocializmus* 1936. 558–559.

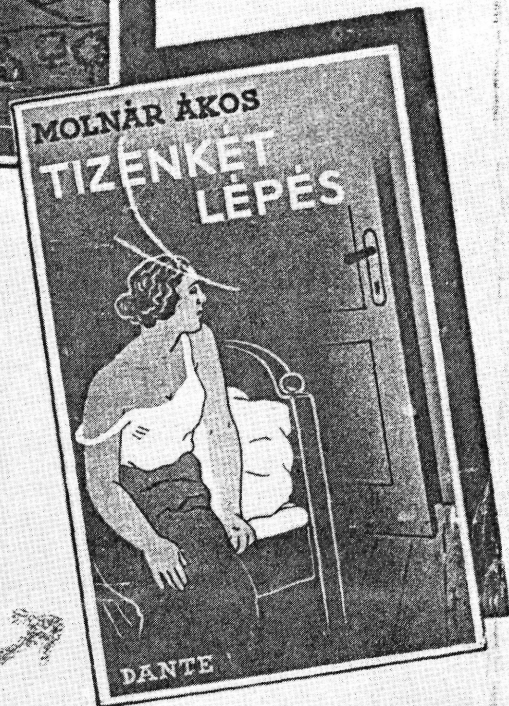
¹³ HEVESI András: *A halászó macska uccája. Földes Jolán regénye*. = *Nyugat* 1936. II. 459–460.

2 PENGŐS DANTE SOROZAT

A jónövésű úszómestert szeretik a nők, kelletésnél többen és jobban is, de nem akarja befogadni a fürdőhely úri társasága és még kevésbé akarja vejeül fogadni a gazdag vezérigazgató. A kis úszóbajnok diadalmas érvényesülése Vicki Baum legérdekesebb regénye.

Tizenkétlépés választja el a „nagyságos úr” ágyát a cseléd ágyától. Hány lépés kell, amíg a finomizlésű tanár átpártol a hozzá mindenben méltó szerelmesétől a veres talpas, szapora gú cselédhez.

sikeres mint a győztes, azért Passuth honoráriumára sem volt kevés: mint írja 3500 pengőt kapott – csak előlegként. A könyvből végül is majdnem húszezer példány fogyott el, s még a nyári könyvnapokon is az Athenaeum könyvsátrának egyik vonzereje volt.¹⁴ Szintén kétpengősként jelent meg pl. Sigurd Elkjer: *Aki nem tudott várni* című regénye (67.), amely a pályázat dániai győztese volt.

A rendelkezésre álló adatok szerint az Athenaeum 1937 karácsonyáig folytatta ezt a sorozatot. Az utolsó (a 74.) kötet megint csak egy Vicki Baum-regény volt *Tavaszi vásár* címmel.

*

Kemény István a hatalmas nyomdai kapacitásnak és a céghez tartozó lapok korlátlan reklámlehetőségében látta a kétpengős, vászonkötéses könyvek kiadásának lehetőségét. Az alábbiakból viszont kiderül, hogy két másik vállalat – az Athenaeumnál jóval kisebbek – is megjelentetett egy-egy hasonló sorozatot. A nyomdával nem rendelkező Nova és a Dante nyilvánvalóan más utakon érte el, hogy ilyen olcsón tudjon kiadni kétpengősöket. Részben nyilván a kisebb kiadó (kisebb személyzet) kevesebb költséget is jelentett, másrészt azokban az időkben a nyomdák versengtek a kiadói megrendelésekért, igyekeztek minél olcsóbban és minél gyorsabban dolgozni.

A Nova Irodalmi Intézet 1924-ben alakult, tulajdonosai Müller Dávid, és fia, Pál voltak. A kis cég ugyanúgy megérezte a gazdasági válságot mint a nagyobbak. A húszas évek végén már alig adott ki könyveket, úgy tűnik 1931-ben pl. egyetlen kötetet sem. A megszűnés rémét – nyilván az Athenaeum példája nyomán – a kétpengős könyvek elindítása és havonkénti megjelentetése révén sikerült elkerülni.¹⁵ Az első kötet 1932 novemberében jelent meg, Erich Kästner *Fabian* című regénye, amely három kiadásban is elkelt.

A Nova kétpengősei kapcsán általában Pitigrilli (eredeti nevén Dino Segre), „az olasz Karinthy”¹⁶ műveit említik: az összes magyarországi kötete ebben a sorozatban jelent meg. Pontosabban: először a Káldor kiadó adta ki *A 18 karátos szűz* című regényét, tőle vette át a Nova, s adta ki folyamatosan a többi könyvét is. Egyébként a Káldor cég Gáspár Miklós (Margit) Pitigrilli állandó fordítójának *Nyugat*-beli cikkéből vehette az ötletet. Ebben többek közt ez áll: „bár több európai nyelven megjelentek, a magyar nyomdafesték mind a mai napig nem bírta erőt venni közismert szemérmes természetén”. Ez nem is csoda, mert

„amolyan irodalmi Till Eulenspiegel ő, aki csak akkor boldog, ha borsot törhet a filiszterek orra alá, belegázolhat az életükbe, lerombolhatja féltékenyen őrzött bálványait és gúnyosan füttyörészve kineveti őket [...] a meggyőződése, hogy semmi sem olyan kártékony az ember életében, mint a hamis frázisok és a hipokrizis.”¹⁷

A Nova persze valószínűleg nem a társadalmi mondanivalója miatt adta ki sorban a Pitigrilli-könyveket, hanem mert újszerű hangjuk miatt sikeresek voltak az olvasók körében. De a sikert fokozandó az eredeti címeket is megváltoztatták (ez gyakori volt a magyar kiadóknál), pl. az eredetileg „Pott kísérlete” című könyvből így lett *Út a szerelemhez* stb.

Három-három könyve jelent meg a sorozatban Erich Kästnernek (közülük egyet, *Az eltűnt miniatűr* címűt Rejtő Jenő fordította), Upton Sinclairnek (a baloldalinak ismert amerikai író népszerű volt nálunk akkoriban, a Nova sok regényét kiadta) valamint Forró Pálnak, a hazai viszonylatban jól ismert könnyű tollú írónak. Parrott és Baum „férfi-megfelelői”: a valóban ponyvaíró Maurice

¹⁴ PASSUTH László: *Gyilkjáró*. Bp. 1973. 400 skk.

¹⁵ BÁLINT Gábor: *A Nova könyvkiadó története* = MKsz 1998. 4. sz. 372–387.

¹⁶ (e.h.): *Pitigrilli, az olasz Karinthy*. = *Literatura* 1932. március, 400–403.

¹⁷ GÁSPÁR Miklós: *Pitigrilli*. = *Nyugat* 1931. I. 205–207.

Dekobra és az igényesebb Pierre Benoit három illetve két regénnyel szerepeltek – tehát azért nem akkora mennyiségben mint amazok a Athenaeumnál.

A magyar szerzők számában eléggé egyöntetű a két sorozat: míg az Athenaeum 74 kétpengőséből 21 magyar könyv volt, a Novánál 66 kötetből 18. De mekkora a minőségi különbség! Az előbbi kiadó nagy részben a befutott, ma is számontartott nagy írókat is kiadta a sorozatban: Móricz Zsigmondon, Hunyady Sándoron kívül pl. Szomory Dezsőt, Heltai Jenőt, Szép Ernőt (ez természetesen nemcsak irodalompolitikai hanem pénzkérdés is volt), addig a Nova kétpengősében a többség elfelejtett magyar író: Török Rezső, Tamás István, Megyery Sári, a már említett Forró Pál még az ismertebbek közé tartoznak, de aligha ismeri (és olvassa) ma bárki is Keréky Anna Máriát (aki fiatalon meghalt színésznő volt, s a Nova által kiadott poszthumusz művét Vaszary Gábor gondozta), Harmath Imrét („a kuplékirályt”), Dénes Gyulát, Kollár Bélát, vagy éppen Jávor Lászlót, aki a saját világhírű pesszimizista slágere, a *Szomorú vasárnap* szövegét dolgozta át regénnyé....

Elég ritka volt tehát az átfedés a két sorozat között, az egyetlen példa talán csak Irmgard Keun lehet, akinek *A műselyemlány* című (ma is élvezetes) regényét a Nova adta ki 1933 májusában, s nyilván ennek hatására jelent meg egy év múlva az Athenaeum kétpengőséként a német író nő *Gilgi* című műve. Ugyanez a helyzet Beverley Nicholsszal, akinek 1934. márciusi Dante-beli megjelenése után a Nova is kiadta egy regényét kétpengőséként. A neve alapján (a *Magyar Könyvészet* vonatkozó kötetében is) írónőnek tűnik, de a *Világirodalmi Lexikon*ból látszik, hogy a teljes neve John Beverley Nichol....

A Nova egy fél évvel tovább folytatta a kétpengős sorozatát mint az Athenaeum: az 1938-as könyvnapon még ennyibe került Aszlányi Károly *A gazdag ember* című kötete, de a könyvnapok után már három pengőért árusították.

*

A harmadik kiadó, amely kétpengős áron adott ki vászonkötéses sorozatot, a Dante volt, amelynek tulajdonosai Erdős Ármin és Somló Dezső voltak. A cég még 1918-ban alakult Ifjúság néven, de pár év múlva Benedek Marcellt szerződtették irodalmi tanácsadónak, hogy a megújult nevű kiadóban nívós könyveket adjon ki.¹⁸

Sajnos a Dante sorozatának vizsgálatakor nem állt a rendelkezésemre annyi forrás mint a másik két kiadónál: míg ezeknél sikerült a prospektusokból, reklámokból a sorozatok teljes címlistáját összerakni, addig a Danténál nem. Itt mindösszesen 15 könyvcímert ismerek az 1933 májusa és 1935 nyara közötti időszakból, holott ekkor – ha a Dante is tartotta a havonkénti kiadást – majdnem 30 könyv jelenhetett meg ebben a sorozatban.

Míg az Athenaeum és a Nova kétpengősői külsőleg is hasonlítottak egymásra (kezdetben a Nova is piros kötést alkalmazott,¹⁹ később áttért a narancssárgára, majd a világoskékre), addig a Dante ügyelt arra, hogy az összetévesztés lehetősége nehogy fennálljon. A kötetek itt drapp kötést kaptak, s egyébként is vastagabbak (legalábbis az általam látott példányok) mint a másik két sorozat darabjai – de természetesen a gerincméret itt is 18 cm volt.

Egy prospektusukban, melyben reklámozzák a kétpengős könyveiket, leszögezik, hogy ezek csak az árukban olcsók, a tartalmukban nem: „Elsőrendű magyar és külföldi írók könnyen élvezhető, szórakoztató, de ízig-vérig művészi írásait válogatjuk össze ebben a könyvsorozatban.” A teljes

¹⁸ Erről lásd pl. BENEDEK Marcell: *Másfél évtized. Egy irodalmi tanácsadó vallomásai*. In: *Dante Könyvkiadó emlékkönyve*. Bp. 1936. 5–9.

¹⁹ Manapság antikváriumokban gyakran látni, hogy egymás mellé is teszik e két sorozat könyveit, mint kötésben és tartalomban hasonlót.

lista hiányában mindezt nehéz dolog véleményezni, mindenesetre két Vicki Baum-regény itt is megjelent... De ebben a sorozatban adták ki például Benedek Marcell *Tégyamitakarsz* című regényét is. Ebben a műben egy budapesti házaspár óriási örökséghez jut, melyből létrehozzák a Tégyamitakarsz-palotát, ahol az írók, festők, tudósok háborítatlanul alkothatnak – ám azok nem tesznek semmit, mert az ilyen társadalmon kívüli steril környezetben nem lehetséges alkotni...

1933 szeptemberében jelent meg a sorozatban Molnár Ákos regénye a *Tizenkét lépés*. Az író első novelláját a *Nyugat* közölte 1922-ben, később egy művével Mikszáth Kálmán-díjat nyert. Mostani regényében egy középiskolai tanárnak viszonya lesz a felesége cselédjével. Eredetileg Budapesten játszódott volna a történet, de tartva a megbotránkozóktól, akik hasonlóságot fedeznek majd fel élő személyek és a szereplők között és akár kártérítési pert is indíthatnak, áttette az egészet Berlinbe. Olyan miliőt volt kénytelen választani tehát, amelyet – saját bevallása szerint – kevésbé ismer, azt kevésbé tudja megírni: a regény tehát veszít értékéből emiatt.²⁰ S valóban a *Nyugatban* megjelent kritika szemére is veti az írónak ezt az öncenzúrát: „mily soványan keretezi az eseményeket ez a Berlin ... mint afféle összeütött, fakó színpal. Nem lehet megérteni, miért kellett a regény négy szereplőjét külföldre telepíteni.”²¹

Még egy kis gond volt ezzel a könyvvel: a *Literatura* a borítóra nyomtatott reklámszövegek elrettentő példájaként hozza fel ezeket a sorokat: „Tizenkét lépés választja el a »nagyságos úr« ágyát a cseléd ágyától. Hány lépés kell, amíg a finomízlésű tanár átpártol a hozzá mindenben méltó szerelmesétől a tenyeres talpas, szappanszagú cselédhez?” Ez nem méltó sem az íróhoz, sem a kiadóhoz!²² De még ugyanebben a számban a recenzius azt állapítja meg a szerzőről, hogy a „nehéz és igen kényes témáját mindvégig ügyesen és biztos tartózkodó ízléssel bonyolítja”.²³ Mellesleg a *Népszava* cikkírója is kifogásolja a regény stílusát, amely ellentétben van az író korábbi műveinek „irodalmi emelkedettségével és bizonyos mértékű progresszivitással” (a cseléd-„úriember”-viszonyban). Kár tehát „Pitigrilli babérajaira vágyódnia” és a „giccseket, az antiszociális kirohanásokat meghagyhatná a divatos mesterembereknek.”²⁴ Úgy látszik, hogy „a filiszterek orra alá borsot törő” Pitigrilli a *Népszavánál* sem volt közkedvelt...

Ezek voltak tehát a kétpengős regények, három, eltérő nagyságú és indíttatású kiadó sikeresnek mondható sorozata a múlt század harmincas éveiben. Bár a sorozatok egyikének sem lehetett célja magas irodalmat adni csak szórakoztatni, azért a korabeli olvasó sok értékes regényt, a mai olvasó pedig sok, a korra jellemző könyvet találhat bennük.

²⁰ NAGY Lajos: *Jelentés az írói szabadság ügyében*. In: *Nagy Lajos válogatott művei*. Bp. 1973. 1372.

²¹ M. POGÁNY Béla: *Tizenkét lépés. Molnár Ákos regénye*. = *Nyugat* 1933. II. 428.

²² *Literatura* 1933. október. 358.

²³ Uo. 372.

²⁴ NYIGRI Imre: A „*cselédkérdés*”. = *Népszava* 1933. október 18. 4.